

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.5\(2\).6](https://doi.org/10.37634/efp.2022.5(2).6)
УДК 349.6

Євгенія Миколаївна КОПИЦЯ

к.ю.н., доцент, Національний юридичний університет ім. Я. Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2477-6861>
e-mail: ye.m.kopytsya@nlu.edu.ua

Юлія Олександрівна ГУДЗЕНКО

студентка, Національний юридичний університет ім. Я. Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1526-7050>
e-mail: gudzenkoju2001@gmail.com

ПРАВА ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ ЗМІНИ КЛІМАТУ

У статті досліджується вплив наслідків зміни клімату на реалізацію фундаментальних прав людини та громадянина. Проаналізовано положення міжнародних нормативно-правових актів, які визнають взаємозв'язок між зміною клімату та правами людини та визначено, що міжнародно-правові заходи з пом'якшення та адаптації до наслідків зміни не є ефективними у забезпечення реалізації фундаментальних прав людини. Сформовано висновки та пропозиції з удосконалення механізму забезпечення прав людини у контексті зміни клімату.

Ключові слова: зміна клімату, права людини, Рада ООН з Прав людини

ВСТУП

За прогнозами Міжурядової групи експертів зі зміни клімату, за відсутності глобального зниження викидів парникових газів в найближчі 10 років на людство чекає кліматична криза, масова міграція населення, нестача продовольства тощо [10]. Так, зміна клімату є однією з найбільших проблем сучасності, наслідки якої є безпрецедентними за своєю інтенсивністю, незворотністю та глобальним характером та створюють безпосередню загрозу ефективному здійсненню таких фундаментальних прав людини, як право на життя, воду, їжу, здоров'я, житло, самовизначення, культуру та розвиток.

МЕТА роботи – дослідження впливу наслідків зміни клімату на забезпечення та реалізацію фундаментальних прав людини та аналіз сучасного стану захисту прав людини у контексті зміни клімату у міжнародному праві та національному законодавстві України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблемам правової охорони і запобігання наслідкам зміни клімату присвячено роботи багатьох вчених. Використано методи таких науковців, як Є.М. Копиця [10]; С.П. Іванюта, О.О. Коломієць, О.А. Малиновська, Л.М. Якушенко [11]; В. Латишева, О. Плєскун, І. Таран [12]; Г.В. Анісімова [13] та ін. Зі свого боку у вітчизняній еколого-правовій доктрині не приділено достатньо уваги питанню прав людини у контексті зміни клімату, що актуалізує обрану тему дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ

Безпосередніми наслідками зміни клімату є небезпечні погодні катаклізми, різкі зміни погоди, паводки, повені, сильні вітри, зливи і дощі, град, посухи, що призводять до значних екологічних та економічних збитків у всьому світі. За даними Всесвітньої метеорологічної організації останні три роки (2019-2021 рр.) стали трьома найтеплішими роками в історії спостереження [11, с. 4]. Так, зміна клімату, маючи негативний вплив на якість навколишнього

природного середовища та життя та здоров'я людей у всьому світі, ставить під загрозу реалізацію фундаментальних прав людини.

Зі свого боку варто відзначити, що права людини – це універсальні юридичні гарантії, які захищають окремих осіб, групи та народи від дій та бездіяльності, які заважають їхнім основним свободам і правам [16, с. 6]. Законодавство про права людини зобов'язує уряди (переважно) та інших носіїв обов'язків поважати, захищати та виконувати всі права людини. Права людини є універсальними, ґрунтуються на притаманній гідності та рівній цінності всіх людей, є неподільними, взаємопов'язаними та взаємозалежними і їх неможна відмінити чи відняти. Крім того, права людини захищені законом і накладають зобов'язання стосовно дій та бездіяльності, зокрема держав і державних суб'єктів [16, с. 6].

Взаємозв'язок прав людини і зміни клімату на міжнародному рівні вперше визнано у Резолюції 7/23 Ради ООН з прав людини «Права людини і зміна клімату» від 28 березня 2008 р. [1]. Резолюція зазначає, що несприятливі наслідки зміни клімату мають прямий і непрямий вплив на можливість реалізації прав людини, а держави повинні концептуально дотримуватися положення про те, що вирішення проблеми зміни клімату є обов'язковим для забезпечення основоположних прав людини. Окрему увагу приділено питанню особливо вразливих до наслідків зміни клімату верств населення через географію, стать, вік, статус корінних народів тощо.

Так, зміна клімату була визначена нагальною глобальною проблемою та закликало до міжнародного співробітництва з метою підтримки національних зусиль для забезпечення та реалізації прав людини, які знаходяться під загрозою в результаті наслідків зміни клімату. У Резолюції підкреслюються, що зобов'язання, стандарти та принципи стосовно забезпечення прав людини мають потенціал для зміцнення міжнародної, регіональної та національної кліматичної політики, сприяючи її узгодженості, законності та отриманню стійких результатів.

6 березня 2015 р. Радою ООН з прав людини проведено дискусію, присвячену нагальним проблемам реалізації прав людини у контексті зміни клімату. Окрім іншого, аргументовано, що розроблення будь-яких заходів з адаптації до зміни клімату чи пом'якшення її наслідків має здійснюватися з урахуванням та інтеграцією підходів, заснованих на дотриманні прав людини [14]. Зі свого боку варто відзначити, що кліматичні заходи не тільки повинні бути розробленими із урахуванням прав людини. Підхід, заснований на дотриманні прав людини, вимагає від держав вжиття заходів для забезпечення поваги, захисту, заохочення та реалізації всіх прав для всіх людей. Неможливість запобігти передбачуваному порушенню прав людини, спричиненої зміною клімату, або, принаймні, мобілізувати максимум доступних ресурсів для цього є порушенням цього зобов'язання. Зобов'язання у сфері прав людини стосуються цілей та зобов'язань держав у сфері зміни клімату, і вимагають, щоб кліматичні дії було зосереджено на захисті прав усіх уразливих до зміни клімату, починаючи з тих, хто найбільше постраждав. Принципи прав людини, що сформульовано у Декларації про право на розвиток та інших документах, вимагають, щоб такі кліматичні заходи були як індивідуальними, так і колективними, які розповсюджуються на всіх без виключення осіб.

У цьому контексті варто детально розглянути те, на реалізацію яких фундаментальних прав людини першочергово впливає зміна клімату.

Право на життя. У Загальній декларації прав людини вказано, що кожен має право на життя, свободу та особисту недоторканність. Усі держави повинні поважати, захищати, заохочувати та виконувати право на життя [5, ст. 3]. Природні катаклізми, спричинені наслідками зміни клімату виступають найбільшою загрозою для реалізації права на життя. Посуха, підвищення температури, поширення переносників хвороби та інші катаклізми – все це впливає на наше життя. Зміна клімату вже спричинила приблизно 400 000 смертей на рік. Очікується, що до 2030 р. ця кількість зросте до 700 000. Щоб захистити право на життя, держави повинні посилити заходи з пом'якшення та адаптації до зміни клімату та запобігання передбачуваної втрати людей [16, с. 14].

Право на самовизначення. Під час панельної дискусії Вікторія Таулі-Корпуз, спеціальний доповідач ООН з прав корінних народів, наголосила, що зміна клімату негативно впливає на реалізацію прав на самовизначення та розвиток [14]. Так, зміна клімату загрожує народам малих острівних держав реалізувати своє право на самовизначення [16, с. 15].

Право на розвиток. Відповідно до ст. 55 Статуту ООН держави повинні сприяти умовам економічного та соціального прогресу та розвитку шляхом розроблення та запровадження індивідуальних і колективних заходів, спрямованих на забезпечення економічного, соціального, культурного і політичного розвитку [6, ст. 55]. Зі свого боку зміна клімату є безпосередньою загрозою реалізації права на розвиток, особливо для країн, що розвиваються та які є найбільш постраждалими від наслідків зміни клімату. Фінансові та людські ресурси таких країн першочергово витрачаються на боротьбу зі зміною клімату, а не на розвиток охо-

рони здоров'я чи освіти [16, с. 16]. Всі люди та народи мають право на розвиток, і тому міжнародне співтовариство має працювати разом для вирішення проблем, які зміна клімату створює для реалізації прав людини на розвиток.

Право на харчування закріплено у Загальній декларації прав людини в якості компонента права на достатній життєвий рівень [5, ст. 25] та у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права. Ст. 11 Пакту підтверджує основне право кожного на свободу від голоду і закликає держави вживати необхідних заходів, які включають проведення конкретних програм для того щоб: покращити методи виробництва, зберігання і розподілу продуктів харчування шляхом широкого використання технічних і наукових знань, поширення знань про принципи харчування і вдосконалення або реформи аграрних систем так, щоб досягти найбільш ефективного освоєння та використання природних ресурсів, і забезпечити справедливий розподіл світових запасів продовольства відповідно до потреб і урахуванням проблем країн, які як імпортують, так і експортують продукти [7, ст. 11].

За оцінками Світового Банку, підвищення середньої температури на 2°C може спричинити голод серед 100-400 млн людей і призвести до понад 3 млн смертей від недоїдання щороку. Так, зміна клімату наносить безпосередню шкоду сільському господарству та виробництву продуктів харчування, і таким способом негативно впливає на життя, продовольчу безпеку та право людини на харчування. [16, с. 16].

Право на воду та санітарні умови. У Резолюції 64/292 Генеральна Асамблея ООН визнала право на безпечну та чисту питну воду та санітарні умови як базове право людини, що має суттєво важливе значення для повноцінного життя та забезпечення усіх інших прав. [8]. Міжурядова група експертів з питань змін клімату наголошує, що зміна клімату призведе до скорочення відновлюваних ресурсів поверхневих та підземних вод у більшості сухих субтропічних регіонів, що, зі свого боку, спричинить посилення конкуренції за воду [16, с. 17]. Згідно з нещодавнім звітом Світового Банку підвищення середньої температури на 2°C може призвести до того, що приблизно 1-2 млрд людей більше не матимуть доступу до достатньої кількості питної води [16, с. 18]. Необхідно зазначити, що такі катастрофи, як ерозія річки, опустелювання, забруднення ґрунтових вод та інші катаклізми негативно впливають на життя людей. Безсумнівно, право на воду та санітарію, яке впливає з права на здоров'я та достатній рівень життя знаходиться під загрозою через зміну клімату.

Право людини на здоров'я сформульовано у Загальній декларації прав людини [5, ст. 25] та у ст. 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, яка передбачає, що кожна людина має право на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я [7, ст. 12]. Згідно зі звітами Світового Банку високі показники недоїдання, збільшення захворювань та рівнів забруднення повітря – все це негативно впливає на здоров'я людей [16, с. 18].

Право на житло. Відповідно до ст. 11 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права усі особи мають право на достатній рівень життя для

себе та своїх сімей, що включає достатнє житло [7, ст. 11]. Зміна клімату становить загрозу реалізації цього права різними способами. Так, екстремальні погодні явища можуть призвести до руйнування будинків. Посуха, ерозія та повені можуть поступово зробити території непридатними для життя, а це, зі свого боку, призведе до переміщення та міграції населення. Підвищення рівня моря загрожує місцям проживання людей у низинних районах. Найбільша проблема полягає в тому, що руйнування місць проживання буде продовжуватися, навіть за умови стабілізації середньої температури, що першочергово загрожує острівним державам, які можуть буквально припинити своє існування через втрату своїх територій [16, с. 19].

Право на освіту. Відповідно до Загальної декларації прав людини [5, ст. 26] та ст. 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права кожен має право на освіту [7, ст. 13]. Однак наслідки зміни клімату перешкоджають державам витратити ресурси на розвиток освіти. Зокрема, кошти, які призначені на освіту, перераховуються до бюджетів для ліквідації наслідків стихійних лих або інших заходів з адаптації [14].

Права майбутніх поколінь. Хоча права дітей захищені міжнародним та національним законодавством, але права майбутніх поколінь, тобто ще ненароджених поколінь, офіційно не визнаються в основних документах з прав людини. Декларація Ріо-де-Жанейро «Про навколишнє середовище та розвиток» (1992 р.) чітко проголошує права майбутніх поколінь в області розвитку і навколишнього середовища та сталим розвитком. Відповідно до п. 3 цієї Декларації право на розвиток має здійснюватися так, щоб справедливо задовольняти потреби розвитку та довкілля нинішнього та майбутніх поколінь [9]. Це означає, що дії спрямовано на подолання наслідків зміни клімату повинні бути негайними і невідкладними, а також включати впровадження та реалізацію принципу «забруднювач платить», притягнення до відповідальності за спричинену шкоду навколишньому середовищу та відшкодування завданих збитків.

З метою розуміння особливостей правової природи прав людини у контексті зміни клімату та визначення механізмів їх захисту та реалізації, є доцільним здійснити аналіз з положень базових міжнародно-правових актів у сфері зміни клімату, до яких належить: Рамкова конвенція ООН про зміну клімату 1992 р. [2], схвалений до неї Кіотський протокол 1997 р. [3] та Паризька кліматична угода 2015 р. [4].

Мета Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (РКЗК ООН) полягає у стабілізації концентрацій парникових газів в атмосфері на такому рівні, який не допустить небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему, а зобов'язання держав-учасниць переважно передбачають регулярне надання інформації з обсягів викидів парникових газів, а також розроблення та поновлення програм, які містять заходи, спрямовані на пом'якшення наслідків зміни клімату шляхом зменшення вказаних викидів [15, с. 296]. Конвенцією визначено необхідність справедливих кліматичних дій, закликаючи держави вирішувати проблему зміни клімату відповідно до їх спільної, але диференційованої відповідальності та відповідних можливостей на користь теперішньому та майбутнім по-

колінням. Варто відзначити, що справедливі кліматичні дії формують таке поняття, як «кліматична справедливість», яке зосереджує увагу на наслідках зміни клімату, що відбуваються у секторі суспільного життя, та їх впливі на життя, комфорт і матеріальне становище населення громад, які мають різні фізичні та соціальні можливості. Основна ідея кліматичної справедливості – подолати нерівності та нові виклики, які стаються через наслідки зміни клімату, й урівноважити їх, адже ті, хто найменш відповідальні за зміну клімату, зазнають найважчих наслідків [17].

У Кіотському протоколі до Рамкової конвенції 1997 р. визначено кількісні зобов'язання Сторін з обмеження або скорочення викидів шести парникових газів, а також передбачено, що його Сторони окремо або разом забезпечують умови для того, щоб їхні сукупні антропогенні викиди парникових газів в еквіваленті двооксиду вуглецю не перевищували встановлених для них кількісних показників, визначених з урахуванням їхніх зобов'язань з обмеження та скорочення викидів [3]. У грудні 2010 р. Сторони РКЗК ООН та Кіотського протоколу прийняли низку рішень, відомих як Канкунські угоди, які стали першим міжнародним документом, яким визнано вплив зміни клімату на права людини. Зокрема, визначено обов'язок Сторін у всіх діях, пов'язаних зі зміною клімату, враховувати забезпечення прав людини і необхідність захисту прав на участь у прийнятті рішень постраждалих від змін клімату осіб і народів [18]. Визнання того, що Сторони повинні поважати права людини у діяльності, пов'язаній зі зміною клімату, стало безпосереднім підтвердженням актуальності питання забезпечення та захисту прав людини у контексті зміни клімату.

Так, Канкунські угоди стали першим нормативним документом, прийнятим у рамках РКЗК ООН, яким закріплено пріоритет захисту прав людини в умовах подолання наслідків зміни клімату. Однак хоча Сторони визнали необхідність «поважати» права людини в усіх діях, пов'язаних зі зміною клімату, вони не змогли чітко визнати свої зобов'язання стосовно «захисту, забезпечення та реалізації» таких прав. Так, майбутні рішення з введення в дію цього положення мають посилатися на існуючі зобов'язання Сторін «повністю поважати, захищати, заохочувати та виконувати права людини», щоб серед іншого захистити найуразливіші групи населення від несприятливих наслідків зміни клімату.

Зі свого боку, Паризька угода стала першим міжнародним кліматичним договором, яким закріплено права людини у контексті зміни клімату. Так, Преамбула Паризької угоди (1/СР. 21) закликає держави, вживаючи заходів для вирішення проблеми зміни клімату, «поважати, заохочувати та враховувати свої відповідні зобов'язання щодо прав людини» [4].

Однак, попри визнання міжнародним товариством негативного впливу зміни клімату на можливість реалізації фундаментальних прав людини та розроблені заходи з пом'якшення та адаптації до наслідків зміни клімату, забезпечення прав людини, особливо найбільш вразливих до кліматичних змін груп населення не є ефективним та не відповідають задекларованим цілям, за яких негативний вплив зміни клімату на права лю-

дини буде усунено та/або попереджено. Це підтверджується результатами Шостого оціночного звіту Міжурядової групи експертів з питань змін клімату, за якими глобальне потепління вдвічі перевищує узгоджену за Паризькою угодою межу в 1,5 градуси Цельсія, що свідчить про «розрив між кліматичними обіцянками та реальністю» [22].

Варто відзначити, що національне законодавство України у сфері зміни клімату не є сформованим та складається переважно з нормативно-правових актів стратегічного характеру, які прийнято та розроблено з метою реалізації міжнародних зобов'язань України за розглянутими вище міжнародними актами (РКЗК ООН, Кіотським протоколом, Паризькою угодою тощо). Зокрема, Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [19], Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 р., Стратегії низьковуглецевого розвитку до 2050 р. [20], Енергетичну стратегію України на період до 2035 р. «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» від 18 серпня 2017 р. №605-р [21].

Окрім правові норми з регулювання діяльності, яка впливає на клімат, містяться у таких нормативно-правових актах, як Закон України «Про охорону атмосферного повітря», окремі статті Кодексу про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, накази відповідних міністерств і відомств також містять у собі приписи, які пов'язані зі зміною клімату. Потрібно звернути увагу на Кліматичну програму України, мета якої полягала у створенні ефективної системи забезпечення органів державної

влади та місцевого самоврядування, Збройних сил, підприємств, установ, організацій та населення України гідрометеорологічною інформацією і прогнозами про можливі екологічні та соціально-економічні наслідки коливань і змін клімату [15, с. 299].

Однак у чинному українському законодавстві відсутні положення, якими визнається несприятливий вплив зміни клімату на можливість реалізації фундаментальних прав людини. Це безпосередньо ускладнює можливість ефективного забезпечення реалізації та захисту прав громадян, які знаходяться під загрозою в умовах кліматичної кризи в Україні.

ВИСНОВКИ

На основі вищевикладеного вважаємо за доцільне наголосити на тому, що зміна клімату, що спричинено діяльністю людини і негативно впливає на навколишнє середовище, на життя та здоров'я людей, має безпосередній вплив на широкий спектр фундаментальних прав людини, включаючи права на життя, самовизначення, розвиток, харчування, здоров'я, воду, санітарію та житло. Зі свого боку, держави зобов'язані вживати заходи з метою подолання наслідків зміни клімату, запобігання негативного впливу на права людини та забезпечення того, щоб усі люди мали достатню здатність адаптуватися до кліматичної кризи. Треба відзначити, що саме інтеграція прав людини у кліматичні дії у національному законодавстві України з метою поваги, захисту, заохочення та реалізації всіх прав людини може забезпечити їх ефективний захист та забезпечити розробку ефективних заходів для подолання наслідків зміни клімату у нашій державі.

Список використаних джерел

1. Совет по Правам Человека. Резолюция 7/23. Права человека и изменение климата. URL: https://ap.ohchr.org/documents/R/HRC/resolutions/A_HRC_RES_7_23.pdf
2. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату: Конвенція, Міжнародний документ від 09.05.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text
3. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату: Протокол, Міжнародний документ від 11.12.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text
4. Паризька угода: Угода, Міжнародний документ від 12.12.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text
5. Загальна декларація прав людини: Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
6. Статут Організації Об'єднаних Націй: Статут, Міжнародний документ від 26.06.1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text
7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
8. Резолюція, прийнята Генеральною Ассамблеєю 28 юлія 2010 года № 64/292. Право человека на воду и санитарію. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/479/37/PDF/N0947937.pdf>
9. Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию: Принята Конференцией ООН по окружающей среде и развитию (Рио-де-Жанейро, 3-14 июня 1992 г.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text
10. Korytsia Ie. The Legal Regulation of Climate Change in Ukraine: Issues and Prospects. *Journal of Environmental Law and Policy*. 2021. № 001. pp. 105-125.
11. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: аналіт. доповідь / С.П. Іванюта та ін. Київ: НІСД, 2020. 110 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-10/dop-climate-final-5_sait.pdf
12. Латишева В., Плєскун О., Таран І. Характеристика еколого-правових засобів подолання наслідків зміни. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 83-87. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/5/15.pdf>
13. Анісімова Г.В. Правове забезпечення охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату. *Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія* / А.П. Гетьман та ін. Харків: Право, 2014. С. 506-588.
14. Summary report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the outcome of the full-day discussion on specific themes relating to human rights and climate change. A/HRC/29/19. May 1, 2015. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/087/40/PDF/G1508740.pdf>
15. Копиця С.М., Огієнко М.О. Актуальні питання правового регулювання у сфері зміни клімату в Україні. *Наукова збірка «Interconf»*. № 87. С. 294-306. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.21-22.11.2021.036>

16. Understanding Human Rights and Climate Change. Submission of the Office of the High Commissioner for Human Rights to the 21st Conference of the Parties to the United Nations Framework Convention on Climate Change. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/ClimateChange/COP21.pdf>
17. Кліматична (не)справедливість: вплив зміни клімату на вразливі соціальні групи в містах України. URL: [https://cedos.org.ua/pdf/Кліматична_\(не\)справедливість.pdf](https://cedos.org.ua/pdf/Кліматична_(не)справедливість.pdf)
18. Analysis of Human Rights Language in the Cancun Agreements (UNFCCC 16th session of the Conference of the Parties) URL: https://www.ciel.org/Publications/HR_Language_COP16_Mar11.pdf
19. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року Закон України від 28.02.2019 року № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
20. Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 липня 2018 року. URL: https://mepr.gov.ua/files/docs/Proekt/LEDS_ua_last.pdf
21. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 року №605-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-p#n2>
22. IPCC, 2022: Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change / P.R. Shukla et al. URL: <https://doi.org/10.1017/9781009157926.001>

References

1. Resolution 7/23 of the United Nations Human Rights Council, Human Rights and Climate Change: Resolution, International Document of 28 March 2008 URL: https://ap.ohchr.org/documents/R/HRC/resolutions/A_HRC_RES_7_23.pdf (in Russian).
2. United Nations Framework Convention on Climate Change: Convention, International Document of 09.05.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text (in Ukrainian).
3. Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change: Protocol, International Document of 11 December 1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text (in Ukrainian).
4. Paris Agreement: Agreement, International document of 12.12.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text (in Ukrainian).
5. Universal Declaration of Human Rights: Declaration, International Document dated 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (in Ukrainian).
6. Charter of the United Nations: Charter, International Document of June 26, 1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (in Russian).
7. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Covenant, International Document of 16 December 1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (in Ukrainian).
8. General Assembly resolution 64/292, The human right to water and sanitation: Resolution, International document of 28 July 2010. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/479/37/PDF/N0947937.pdf> (in Russian).
9. Rio Declaration on Environment and Development: Declaration, International Document of 14 June 1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text (in Russian).
10. Kopytsia Ie. The Legal Regulation of Climate Change in Ukraine: Issues and Prospects. *Journal of Environmental Law and Policy*. 2021. № 001. pp. 105-125.
11. Climate change: consequences and adaptation measures: analytical report / S.P. Ivaniuta et.al. Kyiv, 2020. 110 p. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-10/dop-climate-final-5_sait.pdf (in Ukrainian).
12. Latysheva V., Pleskun O., Taran I. Characteristics of environmental and legal means of overcoming the effects of change. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 5. pp. 83-87. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/5/15.pdf> (in Ukrainian).
13. Anisimova H.V. Legal support of air, ozone and climate protection. *Legal protection of the environment: current state and prospects of development: monograph* / A.P. Hetman et al. Kharkiv, 2014. pp. 506–588. (in Ukrainian).
14. Summary report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the outcome of the full-day discussion on specific themes relating to human rights and climate change. A/HRC/29/19. May 1, 2015. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/087/40/PDF/G1508740.pdf>
15. Kopytsia Y.M., Ohienko M.O. Current issues of legal regulation in the field of climate change in Ukraine. *Scientific collection "Interconf"*. № 87. pp. 294-306. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.21-22.11.2021.036>
16. Understanding Human Rights and Climate Change. Submission of the Office of the High Commissioner for Human Rights to the 21st Conference of the Parties to the United Nations Framework Convention on Climate Change. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/ClimateChange/COP21.pdf>
17. Climate (in) justice: the impact of climate change on vulnerable social groups in Ukrainian cities. URL: [https://cedos.org.ua/pdf/Кліматична_\(не\)справедливість.pdf](https://cedos.org.ua/pdf/Кліматична_(не)справедливість.pdf) (in Ukrainian).
18. Analysis of Human Rights Language in the Cancun Agreements (UNFCCC 16th session of the Conference of the Parties) URL: https://www.ciel.org/Publications/HR_Language_COP16_Mar11.pdf
19. On the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the Period up to 2030 Law of Ukraine of February 28, 2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (in Ukrainian).
20. Strategy of low-carbon development of Ukraine until 2050 approved. by order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 18, 2018. URL: https://mepr.gov.ua/files/docs/Proekt/LEDS_ua_last.pdf (in Ukrainian).
21. On approval of the Energy Strategy of Ukraine for the period up to 2035 "Security, energy efficiency, competitiveness": the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 18, 2017 №605-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-p#n2> (in Ukrainian).
22. IPCC, 2022: Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change / P.R. Shukla et al. URL: <https://doi.org/10.1017/9781009157926.001>

Yevheniia KOPYTSIA

PhD in Legal Sciences, Associate Professor, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2477-6861>

e-mail: ye.m.kopytsya@nlu.edu.ua

Yuliia HUDZENKO

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1526-7050>

e-mail: gudzenkoju2001@gmail.com

HUMAN RIGHTS IN THE CONTEXT OF CLIMATE CHANGE

The paper is devoted to the study of the interrelationship between climate change and human rights, identifying the emergency of the climate change problem and its direct impact on fundamental human rights. The provisions of key international legal acts in the sphere of climate change adaptation and mitigation are analyzed, focusing on human rights implications in the context of climate change. It is stated that human-driven climate change has a negative impact on the environment, human life and health, thus having a profound impact on a wide range of human rights. The analyses of particular human rights affected by climate change is carried out. These are the right to life, the right to self-determination, the right to development, the right to food, the right to health, the right to water and sanitation, the right to education, the right to housing and the rights of future generations. It is noted that despite the international recognition of the negative impact of climate change on the fundamental human rights, the developed measures for tackling climate change and thus for elimination and prevention of such impact are ineffective. It is mentioned that currently in Ukraine there is no formed national legal framework on climate change, while climate change regulatory provisions are mainly based on the provisions of strategic document, that have been formed as a response to international climate change obligations.

Keywords: climate change, fundamental human rights, UN Human Rights Council.